

บันทึกการเดินทาง : A Pilgrimage to America¹

สุรียา สุไลมาน²

เมื่อเห็นชื่อบทความท่านผู้อ่านคงรู้สึกว่ามีลักษณะเป็น paradox คือ มีความขัดแย้งอยู่ในตัวเอง เพราะสหรัฐอเมริกาไม่น่าจะเป็นดินแดนแห่งการ “แสงบุญ” ไซ้ใหม่คะ ดิฉันจะขอเรียนให้ทราบถึงที่มาที่ไปของบันทึกการเดินทางในครั้งนี้คะ เนื่องจากดิฉันได้รับทุนจากรัฐบาลอเมริกันให้ไปปฏิบัติงานด้านศาสนา และวัฒนธรรม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 29 วัน คือ ระหว่างวันที่ 13 เม.ย. - 11 พ.ค. 2545 ในโครงการที่ชื่อว่า “The Role of Religion in America” ทั้งนี้ก็เพื่อศึกษาลักษณะสังคมอเมริกาที่ประกอบไปด้วยชนหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม และเมื่อมาอยู่รวมกันก็ได้หลอมละลายเป็นชนชาติเดียวกัน หรือที่ท่านผู้อ่านคงคุ้นเคยดีกับคำเปรียบเปรยสังคมอเมริกันว่า มีลักษณะเป็น Melting Pot (เบ้าหลอม) การที่ชนหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม โดยเฉพาะที่มีความคิดความเชื่อต่างๆ กัน สามารถอยู่รวมกันและปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของตนได้อย่างเสรีและยังสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางความคิดความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจคะ และจุดนี้เองที่รัฐบาลอเมริกันอยากจะประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนจากส่วนอื่นของโลกได้รับรู้

โครงการนี้มุ่งเน้นผู้เข้าร่วมโครงการจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 4 ประเทศ คือ ไทย

ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย โดยผู้เข้าร่วมโครงการมีทั้งหมด 10 คน จากประเทศไทย 2 คน คือดิฉันและตัวแทน NGO จากนราธิวาสซึ่งทำงานด้านสื่อและผู้ป่วยเอดส์ ตัวแทนจากมาเลเซีย 3 คน เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ 1 คน เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย 1 คน และประธานสมาคมศาสนิกสัมพันธ์ (พุทธ ซิกข์ ฮินดู) อีก 1 คน ประเทศอินโดนีเซียมีตัวแทน 3 คน เป็นบาทหลวงคาทอลิก 1 คน ศาสตราจารย์ด้านปรัชญาศาสนา 1 คน และตัวแทนองค์กรสตรี 1 คน ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ มีตัวแทน 2 คน คือ บาทหลวงคาทอลิก 1 คน และตัวแทนนักเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพและความเข้าใจระหว่างมุสลิมและคริสเตียนจากตอนใต้ของฟิลิปปินส์อีก 1 คน

ดิฉันอ่านประวัติและได้ร่วมแลกเปลี่ยนทัศนะกับบรรดาผู้เข้าร่วมโครงการจากประเทศต่างๆ แล้วก็รู้สึกทั้งในความตั้งใจและการทำงานของคนเหล่านั้น และรู้สึกว่าตนเองมีประสบการณ์น้อยเหลือเกินในการทำงานเพื่อสังคม และรู้สึกว่าหน้าที่อาจารย์มหาวิทยาลัยของเราถูกกระแนะกระเหน่ว่าอยู่บน “หอคอยงาช้าง” นั่นก็รู้สึกเห็นด้วยในบางประเด็น ถึงแม้จากประสบการณ์ตรงที่ตนเองย้ายจากมหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่ มอ.ปัตตานีของเราจะทำให้เห็นว่าหอคอยเตี้ยลง แต่ภาพความ

¹ บทความชิ้นนี้เป็นเพียงส่วนเสี้ยวจากประสบการณ์เพียง 29 วันในอเมริกา ไม่ใช่ภาพทั้งหมดของสังคมอเมริกัน แต่ก็ปรากฏการณ์อันเกิดขึ้นจริงซึ่งเราไม่ควรมองข้าม (พฤษภาคม 2545)

² อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

แตกต่างระหว่างสังคมในมหาวิทยาลัยกับสังคมของชาวบ้านในพื้นที่ห่างไกล ก็ยังทำให้รู้สึกว่าการกระจายโอกาสให้กับประชาชนคนของแผ่นดินในสังคมไทยยังมีน้อยเหลือเกิน โดยเฉพาะความตื่นตัวของภาคประชาชนเอง ในการที่จะเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตนก็ยังถูกขัดขวางถูกรอบงำจากผู้มีโอกาสอยู่อย่างไม่เว้นวาย

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ดิฉันได้เรียนรู้จากการเดินทางไปสหรัฐอเมริกาครั้งนี้ก็คือ แนวคิดประชาธิปไตยที่ไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีทางการเมือง แต่เป็นการทำงานของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนจริงๆ แม้แต่ในองค์กรศาสนาและองค์กรการกุศลทั้งหลาย การปลูกฝังแนวคิดเรื่องการทำงานเพื่อสังคม โดยเฉพาะที่เรียกว่า “The Spirit of Voluntarism” หรือจิตสำนึกแห่งการเสียสละ มีสูงมากในสังคมอเมริกา ถึงแม้เมื่อดูอีกด้านสังคมอเมริกาจะเป็นสังคมทุนนิยม วัตถุนิยม มีลักษณะของความเป็นปัจเจกชนสูงมาก แต่ในทุกๆ พื้นที่ที่ดิฉันได้ไปสัมผัสจากภาคตะวันออกไปถึงภาคตะวันตก จะพบว่ามีการกุศลซึ่งก่อตัวจากองค์กรศาสนาและภาคประชาชนแทรกตัวอยู่ตามที่ต่างๆ ในดินแดนอันกว้างใหญ่แห่งสหรัฐอเมริกา และองค์กรเหล่านี้เป็นศูนย์รวมน้ำใจและการช่วยเหลือจากประชาชนชาวอเมริกาที่มีมนุษยธรรม มีความรักเพื่อนมนุษย์อีกเป็นจำนวนมาก เมื่อดิฉันได้ไปสัมผัสกับการทำงานของผู้คนในองค์กรเหล่านี้ ก็ทำให้รู้สึกว่า การมองสังคมอเมริกันบางครั้งเราอาจต้องแยกแยะระหว่างรัฐบาลอเมริกันโดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและประชาชนคนธรรมดาที่รักสันติ รักความยุติธรรม เหมือนประชาชนในส่วนอื่นๆ ของโลก และหลายครั้งการกระทำของรัฐบาลอเมริกันก็ไปบดบังความดีงามที่ผู้คนเหล่านี้ช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้นในสังคมของเขา และยังได้แผ่ไปยังผู้คนสังคมอื่น (เช่นการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมขององค์กร NGO ทั้งหลาย)

ตลอดเวลาเกือบ 1 เดือนในสหรัฐอเมริกาฉันดิฉันมีโอกาสไปเยี่ยมชมเยือนรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาจำนวน 6 รัฐด้วยกันคือ Washington D.C. เมือง Boston รัฐ Massachusetts เมือง Akron รัฐ Ohio เมือง Houston รัฐ Texas เมือง Salt Lake City รัฐ Utah (ซึ่งเพิ่งจัดแข่งขันโอลิมปิกฤดูหนาวไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา) และเมืองสุดท้ายคือ San Francisco ในรัฐ California ซึ่งมีชุมชนชาวเอเชียโดยเฉพาะชาวจีนขนาดใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา โปรแกรมต่างๆ จะเน้นไปที่องค์กรศาสนาและองค์กรการกุศล ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีที่มาจากโบสถ์ของชาวคริสต์ มัสยิดของชุมชนมุสลิม โบสถ์หรือชุมชนของยิว และชุมชนทางศาสนาอื่นๆ เช่น ฮินดู พุทธและองค์กรการกุศลที่มีลักษณะเป็นศาสนิกสัมพันธ์คือการทำงานร่วมกันของศาสนิกจากหลากหลายความเชื่อ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมอเมริกา ซึ่งเป็นองค์กรที่ในทัศนะของดิฉันแล้วเห็นว่ามีมนต์เสน่ห์มาก เพราะการมีขันติธรรม (Tolerance) และขยายไปถึงการมีความเข้าใจ (Understanding) รวมทั้งมีการให้เกียรติระหว่างศาสนิกเป็นที่มาประการหนึ่งของสันติภาพในสังคมอย่างแท้จริง และประเด็นนี้ยังเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมเอเชียของเราขณะนี้ ถึงแม้ต้นเหตุใหญ่แห่งความขัดแย้งในหลายประเทศในเอเชียขณะนี้ ส่วนใหญ่จะมีที่มาจากปัญหา “การเล่นการเมือง” ของคนบางกลุ่มบางพวก ในประเด็นนี้ดิฉันเห็นว่านโยบายแบบ Secularism คือการแยกศาสนาออกจากการเมืองของรัฐธรรมนูญอเมริกา มีประเด็นที่น่าสนใจและน่าศึกษามาก ถึงแม้คำว่า Secularism จะมีนัยไปในทางลบตามความเข้าใจของผู้ที่ใส่ใจในความสำคัญของศาสนาที่มีผลต่อสันติสุขของสังคม

ประเด็นหนึ่งที่ไม่ค่อยเป็นที่รับรู้กันในเรื่องแนวคิด Secularism คือ การที่อำนาจรัฐจะถูกแยกออกอย่างเด็ดขาดจากอำนาจของศาสนจักร ซึ่งถึงแม้ดูเหมือนว่ารัฐจะไม่ให้ความใส่ใจในศาสนจักร แต่

ผลดีประการหนึ่งคือการที่รัฐไม่อาจนำศาสนามาเป็น เครื่องมือทางการเมือง ทำให้ในกรณีที่อำนาจรัฐขาด ความชอบธรรม องค์การศาสนาก็ยังอยู่รอดปลอดภัย

ประเด็นที่ดิฉันได้เรียนรู้จากรัฐธรรมนูญของ สหรัฐอเมริกาก็คือ การที่รัฐไม่มีสิทธิสถาปนา ศาสนาใดศาสนาหนึ่งขึ้นมาเป็นศาสนาประจำชาติได้ แต่รัฐต้องให้อิสระและความเท่าเทียมกันแก่ ประชาชนของตนในการปฏิบัติตามแนวคิดของ ศาสนาหรือลัทธิความเชื่อของตน โดยที่ไม่ขัดกับ ความสงบสุขของบ้านเมือง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ดิฉันเห็นว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อสังคมพหุนิยมแบบสังคมนิยมอเมริกาที่ผู้คนมากกว่า 80 เชื้อชาติมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกัน และจาก แนวคิดดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้ศาสนาและลัทธิความ เชื่อที่มาพร้อมกับผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาอยู่ในสังคมน อเมริกาสามารถเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ในดินแดน แห่งเสรีภาพแห่งนี้ เสรีภาพในทางศาสนาหรือการ แสดงออกทางแนวคิดความเชื่อที่หลากหลายจึงเป็น จุดเด่นที่น่าสนใจในสังคมนอเมริกา

จากการพูดคุยกับนักวิชาการในองค์กรต่างๆ ที่พวกเราได้ไปเยี่ยมชม ข้อมูลที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง คือขณะนี้อิสลามเป็นศาสนาที่เจริญเติบโตรวดเร็วที่ สุดในอเมริกา ในขณะที่รัฐบาลอเมริกาถูกมองว่า เป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงกับประเทศมุสลิมหลาย ประเทศ ขณะเดียวกันศาสนาพุทธก็กำลังเป็นที่ สนใจของหนุ่มสาวอเมริกันจำนวนมาก อเมริกาจึง ถือได้ว่าเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพอย่างแท้จริง อยู่ที่ ว่าใครจะเลือกใช้เสรีภาพของตนไปในทางใด และ ดิฉันเห็นว่าจากเสรีภาพในการแสดงออกดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้ศาสนิกต่าง ๆ ในสังคมนอเมริกันจำต้องตื่นตัว อยู่เสมอ เพราะมิฉะนั้นบุตรหลานของตนก็จะถูก กระแสความเชื่อแบบอื่นโดยเฉพาะกระแสทุนนิยมที่ อิงอยู่บนประโยชน์ของคนบางกลุ่มดึงตัวไปเป็น พรรคพวกของตนอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการ ที่จะดำรงวัฒนธรรม โดยเฉพาะลัทธิความเชื่ออัน

เป็นอัตลักษณ์ของตนไว้ ศาสนิกต่าง ๆ หรือกลุ่มชน จากวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่ สร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชนของตน ขณะ เดียวกันการที่จะอยู่ร่วมกับผู้คนที่หลากหลายใน สังคมก็จำเป็นจะต้องดำรงขนบธรรมเนียมและสร้าง ความ เข้าใจในความเป็นผู้อื่นด้วย

การที่สังคมนอเมริกันเป็นสังคมของ “ชนกลุ่ม น้อย” คือเป็นที่รวมของชนกลุ่มน้อยจากหลาก หลายกลุ่มจึงเป็นเหมือนแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้ คนในแต่ละกลุ่มชนมีความตื่นตัวในทุกทาง ดังนั้น สิ่งที่ดีฉันได้ไปสัมผัสและเรียนรู้จากองค์กรศาสนา และองค์กรการกุศลในกลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นภาพของ “การทำงานการกุศลแบบมืออาชีพ” มีกรรมการที่ เสียสละและทำงานอย่างมีระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้

องค์กรการกุศลที่ดีฉันและผู้เข้าร่วมโครงการ คนอื่นมีความเห็นตรงกันว่าน่าประทับใจที่สุดคือ การ ทำงานขององค์กรคริสตศาสนิกาย Mormon หรือ ชื่ออย่างเป็นทางการว่า Church of Latter-day Saint ในเมือง Salt Lake City รัฐ Utah เราได้พบกับ คณะมิชชันนารีที่เป็นคนหนุ่มสาวไฟแรง ทำหน้าที่ พาเราเยี่ยมชมโบสถ์ของพวกเขา มีการนำเสนอ เรื่องราวความเป็นมาของโบสถ์อย่างน่าทึ่ง โดยมี สไลด์มัลติมีเดียประกอบอย่างน่าสนใจ บทบัญญัติ ที่นิกายนี้เน้นมากคือความมั่นคงของครอบครัว ผู้ปฏิบัติตามนิกายนี้ไม่เพียงแต่ไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์ ไม่สูบบุหรี่เท่านั้น แต่ยังไม่ดื่มชากาแฟ อีกด้วย แต่นิกายนี้ก็ส่งเสริมการทำธุรกิจที่ดีและไม่ เป็นผลร้ายของสังคม เราจึงพบว่าโบสถ์ของ Mormon ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ใหญ่โตสวยงามจะตั้งอยู่บนถนน สายเศรษฐกิจของเมือง ตรงข้ามกับห้างสรรพสินค้า ขนาดใหญ่ ซึ่งจะปิดเงียบในวันอาทิตย์เพราะผู้คน จะไปโบสถ์แทนที่จะไปช้อปปิ้ง นอกจากนั้นองค์กร การกุศลของโบสถ์ก็มีความน่าสนใจ น่าเรียนรู้อย่างมาก เราได้ไปเยี่ยมชมโรงงานผลิตอาหารกระป๋อง

ผลิตขนมปังของโบสถ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งหมดใช้ในการแจกจ่ายเพื่อการกุศล เรายังได้ไปเยี่ยมชมซูเปอร์มาร์เก็ตของโบสถ์ที่มีความทันสมัยเหมือนซูเปอร์มาร์เก็ตทั่วไป แต่อาหารทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอาหารกระป๋อง ผัก ผลไม้สดทุกอย่าง มีไว้เพื่อแจกจ่ายให้กับคนจน หรือคนที่ขาดแคลนโดยไม่คิดมูลค่า ซูเปอร์มาร์เก็ตของโบสถ์จึงเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตแห่งเดียวที่ไม่มีแผนกเก็บเงิน นอกจากนี้ยังมีห้างสรรพสินค้าที่จำหน่ายเสื้อผ้ามือสองที่คัดและจัดแผนกไว้อย่างสวยงามและเป็นระเบียบ รวมทั้งมีการจำหน่ายสินค้าใหม่อย่างอื่นที่ผลิตขึ้นโดยโรงงานของโบสถ์ในราคาข่อมเยา เรายังได้รับทราบอีกด้วยว่า 60% ของคนที่ทำงานในองค์กรเหล่านี้เป็นอาสาสมัคร ส่วนอีก 40% เป็นการสร้างงานให้กับแรงงานที่ด้อยโอกาสในสังคม ที่โรงงานผลิตขนมปังเราพบอาสาสมัครเป็นคุณยายวัย 90 ปีที่ยังกระฉับกระเฉงคล่องแคล่ว ผลิตขนมปังเพื่อการแจกจ่ายอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

ในวิถีทัศน์ที่เราได้รับชมมีคุณยายคนหนึ่งดาบอดสนิท แต่เธอสามารถเขี่ยผ่านววมได้ปีละหลายสิบผืนเพื่อแจกจ่ายไปยังคนยากจนในส่วนอื่นๆ ของโลก เห็นคนทำงานเหล่านี้แล้ว เรารู้สึกว่าชีวิตเรายังเสียสละได้น้อยนิดเหลือเกิน ชุมชนอีกแห่งหนึ่งซึ่งเราประทับใจมากคือชุมชนของ Amish หรือที่เรียกกันว่า Amish Village ในรัฐ Ohio ซึ่งเป็นชุมชนที่ดำรงตนตามความเชื่อในคัมภีร์ของคริสตศาสนาอย่างเคร่งครัด และเลือกที่จะดำรงชีวิตของตนอย่างสมถะเรียบง่ายบรรพบุรุษของพวกเขาที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกาเมื่อแรกเริ่มตั้งประเทศ เราจึงพบว่าคนพวกนี้ปฏิเสธที่จะใช้ไฟฟ้า แต่จะใช้พลังงานธรรมชาติอื่นๆ แทน เช่น พลังลม พลังงานจากแสงอาทิตย์ คนพวกนี้จะไม่ใช้รถยนต์ส่วนตัว แต่จะใช้รถเทียมม้า รถยนต์ที่มีในชุมชนจะเป็นของส่วนรวม และจะนำออกไปใช้เมื่อมีเหตุการณ์

ฉุกเฉินเท่านั้น คนพวกนี้ปฏิเสธที่จะจ่ายภาษีที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตให้แก่รัฐบาลเพราะพวกเขาเชื่อว่าชีวิตมนุษย์เป็นของพระเจ้า การประกันชีวิตกับมนุษย์จึงไม่ใช่เรื่องถูกต้อง และรัฐบาลอเมริกันก็ให้อิสระในการดำรงชีวิตกับกลุ่มชนเหล่านี้ตามที่พวกเขาเลือก การหาเลี้ยงชีพของผู้คนกลุ่มนี้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานทางการเกษตรเป็นหลัก เราจึงพบว่าภูมิประเทศในชุมชนชาว Amish เป็นท้องทุ่งและฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่สวยงาม ในทัศนะของดิฉันชุมชนแห่งนี้เป็นที่ที่สวยงามที่สุดในอเมริกาที่เราได้ไปเยือนแม้รัฐ Ohio จะเป็นเมืองเล็ก ๆ และสงบเงียบเมื่อเทียบกับเมืองใหญ่ที่มีชีวิตชีวาและสวยงามทันสมัยอย่าง Washington D.C., Boston, หรือ San Francisco

ดิฉันคงไม่มีพื้นที่จะเล่ารายละเอียดการเดินทางในรัฐต่างๆ อย่างครบถ้วน เพราะโปรแกรมในแต่ละรัฐนั้นแน่นมาก เต็มไปด้วยความรู้ รวมทั้งได้สัมผัสกับความรู้สึก ได้รับรู้ถึงการเสียสละและจิตใจที่ดีงามของผู้คน การเดินทางครั้งนี้จึงเหมือนเป็นการแสวงบุญอย่างที่ดิฉันได้เกริ่นไว้ในชื่อของบทความ เพราะเมื่อสิ้นสุดการเดินทางเรารู้สึกว่าจิตใจอิ่มเอิบและมีพลังที่จะต่อสู้กับชีวิตอันยากลำบากของเราต่อไป รวมทั้งมีเสี้ยวหนึ่งของหัวใจที่เราตั้งปณิธานไว้ว่าเราจะทำชีวิตของเราให้เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์เหมือนดังตัวอย่างอันดีงามที่เราได้พบเห็น แม้สังคมอเมริกาจะเต็มไปด้วยปัญหายากจะเข็วยามากมายไม่ต่างจากสังคมส่วนอื่นๆ ของโลก และแม้รัฐบาลอเมริกันจะทำให้ประเทศโลกที่สามอย่างเรารู้สึกถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดเวลา แต่การดำรงอยู่และการเจริญเติบโตของผู้คนในสังคมอเมริกันอีกมากมายที่มีความรักในเพื่อน มนุษย์และรักในสันติภาพอันแท้จริงของโลก ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมเหมือนกับผู้คนในส่วนอื่นๆ ของโลกก็เป็นส่วนที่เราไม่ควรมองข้าม